

Perspektíva- játékok

A játék esztétikai szerepe
Bondor Csilla legújabb
műveiben

Vadlesőrszem

Budapest Galéria, Budapest
2014. május 8 – június 15.

BONDOR CSILLA fiatal képzőművészként még csak néhány éve tört be a magyar képzőművészeti életbe, ám szuverén formanyelvével rögtön feltűnést keltett. Mindenekelőtt a szokatlan matéria tette felismerhetővé műalkotásait, hiszen alapanyagként kezeletlen hulladék deszkákat kezdett el használni. A nyers fa – természetes szépsége és az idő múlására való szüntelen figyelmeztetése révén – önmagában is poétikus eszközként hat, ám ehhez Bondor hozzátársított egy erőteljes művészeti

BONDOR CSILLA
Messzenézó, 2014, Budapest Galéria
© Fotó: Rosta József

gesztust. Olyan hétköznapi használati pseudo-tárgyakat alkotott ugyanis belőlük (asztal, szék, konyhaszekrény, dézsa, csónak), amelyek szimbolikus jelentéstartalmaikkal az élet legáltalánosabb jelenségeiről a lehető legközérthetőbb módon tudnak szólni, mégis finom regiszterekig jutnak el. Konceptualista műveiben a születés, a társas lét, az elmúlás kérdései szinte mindig összekapcsolódnak a női identitás problémáival, ilyen módon nyilvánvalóvá teszik, hogy valaki vallomásokon beszél hozzánk – önmagáról. És éppen ez az a mozzanat, ami e közvetlenségre épülő világrepresentációt hitelessé teszi. Bondor legújabb műveiben pedig e vallomások-közvetlen beszédmód egy újabb sajátossága artikulálódik: a játék ereje, amelynek révén nemcsak új, autonóm világok teremődnek, hanem lehetővé válik a különböző világok közötti átjárás is.

A kiállításra megépített helyspecifikus installációk és objektumok között sétálva ugyanis mindegyiknél azt érezhetjük, hogy egy olyan művész világába léptünk be, aki egyszerűen csak játszadozik a világgal. Akár egy nagy gyerek: lekicsinyíti az embereket, átváltoztatja a tárgyakat, aztán pedig szabadon rakosgatja a részeket egymás mellé. Közben örökösen perspektívát vált, hogy kényelmesen lépegethessen egyik univerzumból a másikba, a makrokozmoszból a mikrokozmoszba és vissza.

A játék mindannyiunk számára jól ismert jelenség: hozzátartozik az életünkhöz, gyerekként a játékon keresztül fedezzük fel a világot. A játék magától értetődő dolog, mindannyian tudjuk, hogy mi az, még ha teoretikusan nem is tudnánk számot adni róla. A legközismertebb elmélet a

BONDOR CSILLA
Vadlesőrszem, 2014, Budapest Galéria
© Fotó: Rosta József

BONDOR CSILLA
Az erdész útja / Vadlesőrszem, 2014, Budapest Galéria
© Fotó: Rosta József

BONDOR CSILLA
Merítés, 2014, Budapest Galéria © Fotók: Rosta József

játék jelenségéről kétségtelenül Huizinga nevéhez fűződik, aki a jog, a harc, a megismerés, a költészet, a filozófia, a kultusz, egyszóval az egész emberi kulturális tevékenység alapformájaként írta le. Hosszasan sorolhatnánk még a különféle meghatározásokat, hiszen sokan sokféleképpen gondolkodtak róla (filozófusoktól matematikusokig). Ám van egy mozzanat, amiben mindenki megegyezik: a játék, bár látszólag nem komoly dolog, mégis lényegi vonatkozásban áll a tevékenykedő és gondolkodó létezéssel. Gadamer, aki esztétikai főműve, az *Igazság és módszer* egyik központi fogalmává emeli, egyenesen azt állítja, hogy a játék meghatározza a műalkotás létét. A játék könnyű, mert erőlködés nélkül történik, és sajátos belső rendje lehetővé teszi, hogy a játékos feloldódjék benne, ezáltal úgyszólván „tehermentesítve” legyen a létezés erőfeszítése alól. Ezzel magyarázható a játék megismétlésére való spontán törekvésünk. Izgalma és lebilincselő hatása abban áll, hogy a játékos fölé kerekedik, behálózza, a hatalmába keríti. Úgy mutatkozik meg, mint olyan „valóság”, amely fölötté áll a realitásnak, de nem kérdőjelezi meg annak alapjait. Nem kérdőjelezi meg és nem tagadja, ellenkezőleg: átváltoztatja. Az átváltoztatás az utánzásra épül. És éppen ebben az átváltoztató-utánzó gesztusban keresendő a játék és a művészet azonossága. Ahogyan Gadamer írja: „A játék léte mindig valóra válás [...]. A műalkotás világa, melyben egy játék [...] megnyilvánul, valóban átváltozott világ.” Az átváltozás nem valami „rontó elvarázsolást” jelent, hanem átfordítást az „igazba”. Miközben játszunk a művészetet, azon közben megmutatkozik, feltárul az, ami a hétköznapokban el van rejtve a szemünk előtt: a játék átváltoztató ereje nyomán az addig láthatatlan dolgok megtapasztalható valósággá válnak.

Bondor Csilla – akár egy nagy gyerek, aki csak játszik – újabban miniatűr emberalakokat rajzol. És nemcsak annyit tesz, hogy az emberi alakot lekicsinyítve egy fehér lapra lerajzolja a formát, hanem ki is vágja a papírból és áthelyezi egy másik, a lekicsinyített modellnél jóval nagyobb világba. Ugyanakkor ez a másik világ a valóságos méretű emberi környezetnél kisebb – összekavarodnak tehát az arányok. Semmi és senki nincs a helyén, minden és mindenki számára új perspektíva nyílt. Az egyik kivágott, miniatűrízált, hátulról láttatott emberalakot, melynek férje a modellje, s mely mozdulataival éppen a fára mászást imitálja, sokszorosítva szórja elénk. A „Péterekből” egy egész hangyabolyt hoz létre – *Embertermeszt* (ahogyan a mű címe sugallja). A miniatűrízált emberalakok szanaszét futnak a térben: felmásznak a ready made-ként a kiállítás terébe beemelt, valóságos fatörzsre, a valóságos padlóra és a valóságos falakra. Az alakok szerialitását a kiszínezéshez alkalmazott négyféle színkompozíció ritmikus váltakoztatása révén a művész megbontja, ilyen módon

nem az egyformaságról, avagy a szimulákrumról fogalmaz meg állításokat. Ellenkezőleg: ez a világ színes, kedves, szerethető. Habár állandóan összeütközik ebben az imaginárius univerzumban a realitás és a fikció. A kiállítótér valóságosan megnyitott kövezete alatt például látunk egy vödört, amely újra és újra leereszkedik a kút fenekére és vizet merít onnét. A mélység is valóságos, hiszen tényleg a lábunk előtt tátong. Ám sem a kút, sem a vödör, sem a víz *nem igazi* – ezekről „csak” filmet látunk. A vetített kép a valóságos tárgyi környezettel együttműködve alkotja meg azt a narratívát, amely a merítés önmagán túlmutató, metafizikus eseményét átélhetővé teszi. Nemcsak a makro- és a mikrovilágok közötti léptékváltásokkal játszadozik tehát Bondor, hanem „pimaszul szökdécsel” a realitás és az illúzió közötti határvonalakon is. Ráadásul a telemerített vödörök ott sorakoznak a kút mellett, szám szerint tíz, s a vödörökbe nézve azt látjuk, hogy boldog emberkéék lubickolnak benne. Rajzolt, kivágott, műanyag víztükkörre nyomtatott, miniatürizált emberalakok.

A víz Bondor korábbi műveiben is megjelent, a Budapest Galériabeli kiállításon viszont az egyik legfontosabb motívummá válik. Három installációban is felbukkan, mindháromban más és más minőséget tár elénk. Nemcsak a vödörökben lubickolnak fürdőzők, hanem a címadó *Vadlesőrszem* részeként is látunk egy olyan filmet, amely strandolókat mutat, labdázó, felnőtt férfiakat. Igaz, csak két kivágásban jelennek meg, mintha egy távcső kerek lenséibe pillantanánk be éppen. A hullámzó víz mindkét installációban a feloldódás, az önfeledtség, a boldogság színhelyeként jelenik meg, de itt ehhez hozzáadódik a megfigyelés és a töredékesség mozzanata is, mindkettő negatív színezetet társít a jelentéshez. Az *erdész útja* című installációban magát az utat látatja előttünk a művész, mégpedig drámai erővel: a kiállítótérbe behordott fekete földben jelenik meg egy autó keréknyomának otthagytott mélyedéseként, azaz hiányként. Valaki behatolt az érintetlen természetbe, s most itt hagyta idegenségének lenyomatát. A keréknyomban itt-ott megült a víz, a vízben pedig tükröződik az ég. De milyen ég? A kiállító terem plafonja? Bondor újra csak az illúziókeltés, azaz a játék eszközhöz nyúlt: szabálytalan formájú, a tócsa látványát imitáló plexilapra rányomtatva a visszavütröződő felhőkről készített fotókat. Föld, víz, ég – száraz, folyékony, légnemű. A világ három minőségét tárja fel ez az egyszerű, mégis gazdag jelentéstartalmú műalkotás. De mindenekelőtt két őselem feszül itt egymásnak: a föld és a víz. Egyik valóságos (föld), másik fiktív, mivel fizikai mivoltában nincs jelen (víz). Egyik az emberi élet számára a megtartó erőt, a talajt, az otthont szimbolizálja, a másik a talajtalanságot, a gyökértelességet, az enyészetet. A víz ebben a műben az elmúlás jelentéskörét nyitja fel. Ráadásul eső

BONDOR CSILLA
Embertermesz, 2014, Budapest Galéria
© Fotó: Rosta József

formájában az égből hullik, ekképpen nem is emberi minőséget fejez ki, hanem a transzcendencia megnyilvánulása. Az égből a földre hullott és a földdel elkeveredett, sáros vízben azonban az ég már csak elmosódva látszik. „Tükreink homályosak” – ahogyan Pál apostol írja. Az ember hiába szeretné, földi életében nem láthat el az égig.

Bondor Csillát mégis mintha az érdekelné a legjobban, hogy ellásson a föltől az égig, az égtől a földig, egyik dologtól a másikig. A távolságok, a léptékek, a különbségek leküzdése, a perspektíva-váltás motiválja. Tárgyait és emberalakjait például rendre felülnézetből ábrázolja – mintha Isten szemével nézné a világot.

A felülről való rátekintés aspektusa korábbi műveiben is meghatározó volt, ám ott a perspektíva-játékokat felmutató ábrázolásmód révén kapott különös hangsúlyt. A deszkából készített hétköznapi használati tárgyakat korábban nem ready made-ként állította elénk, hanem térbeliségükben reprezentálta, hangsúlyossá téve a képzőművészeti ábrázolás egyik legfontosabb eszközét: az illúziókeltést. A rövidülés és a perspektivikus szerkesztésmód optikai eszközeinek csalásai révén a háromdimenziós tárgyak „eltorzítva” jelentek meg. S habár még így is a valóságosság látszatát keltették, mégis inkább az ábrázolás lehetetlenségének ironikus fragmentumaivá váltak. Most csak egyetlen, a térbeliséget megkérdőjelező tárgy volt kiállítva csak: a vadlesőrszem. Az égbe vivő létra jelentéstartalmait megidéző tárgy nemcsak a transzcendens világba való felemelkedés vágyát szimbolizálja, hanem egyúttal a lefelé tekintést is: aki felmászik rá, megpihen a tetején és körbenéz. Szemügyre veszi a földi világot. Ellenőrzése alatt tartja. Megnézi, hogy megvannak-e, jól vannak-e az erdő vadjai. Avagy nincsenek-e veszélyben a vízben lubickolók. Aki felmászik a magasba, egyfelől kiszakad a földi életből, másfelől felügyeletet kap felette. De vajon ki az, aki fentről néz és őrködik? Vajon vigyáz-e ránk? Vagy ellenőriz? Ez az a kérdés, amit nyitva hagy Bondor. Hiszen üres a vadlesőrszem kosara, nem áll benne senki. S bár a kiállítótérben elhelyezett, valóságos messzelátóba bepillantathatunk, hátha mégis felfedezzük „Öt” – látásunkat kiélesítve, a világ apró mozzanatait felnagyítva és közelebb hozva –, valakit, akinek a hiányát érzékeljük. De nem azt látjuk, amit várunk. Ha belepillantunk a távcsőbe, akkor egy másik embert látunk, aki velünk szemben áll és szintén egy messzelátóba néz. Ő is kémleli a távoli horizontot, keres valakit vagy valamit, de helyette minket lát.

Bondor Csilla, miközben földi életünk tárgyaival, sőt magukkal az emberekkel is naiv és egyszerű őszinteséggel játszadozik, azonközben merész játékával olyan új perspektívákat teremt, amelyek önmagunk megértésére nyílnak. Lent és fent, kint és bent, felszín és mélység. Világok között lépegetünk.